

Informe sobre 'Llengua, educació i lleure'

de **Flors-Mas, A., Benet, C., Pujol Fabrelles, D.,
Relats, B., Sintès, E.** (2022)

En el marc definit per la Llei d'Educació de Catalunya (2009), pel Decret d'autonomia de centres (2010) i pel document *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya (2018)*, la definició del model lingüístic recau en bona mesura en el disseny dels Projectes Lingüístics de Centre (PLC) per part de la comunitat educativa de cada centre. És vital, en aquest context, remarcar que **els PLC s'han de fonamentar en la vehicularitat del català com a eix cohesionador i vertebrador de l'adquisició de competències lingüístiques. Això implica incrementar l'aposta per la presència i l'ús del català en totes les dinàmiques diàries dels centres educatius** per capgirar el panorama de disminució generalitzada d'aquest ús cap al qual apunten les dades disponibles. Valorem positivament, en aquest sentit, l'anunci des del Departament d'Educació d'un pla per incrementar l'ús del català als centres educatius, que s'ha començat a aplicar com a prova pilot a 200 escoles i instituts, i la creació d'un Consell Lingüístic Assessor com a òrgan col·legiat integrat al Departament d'Educació. Unes iniciatives que podrien pal·liar la situació actual de manca de supervisió del Departament d'Educació pel que fa a l'aplicació efectiva del model lingüístic en el dia a dia dels centres. Algunes mesures concretes que es podrien dur a terme per millorar aquesta aplicació són:

- 1/ Revisió dels mecanismes d'implementació i de seguiment dels PLC, així com de la figura del mateix PLC com a document útil i de referència en l'establiment dels usos lingüístics i de l'ensenyament de llengües als centres, que coneguin docents i famílies i que puguin arribar a integrar-se en les Normes d'Organització i Funcionament de Centre (NOFC).
- 2/ Clarificació dels agents que han de fer el seguiment, l'avaluació i, si s'escau, la revisió i millora dels PLC. Cal implicar la Inspecció Educativa en l'avaluació dels PLC i dotar les direccions dels centres d'una bona formació i assessorament en matèria lingüística i sociolingüística per a garantir-ne un bon disseny, aplicació i avaluació.
- 3/ La continuïtat (o, si s'escau, modificació) dels PLC ha d'anar vinculada a l'assoliment dels objectius de capacitació lingüística en català, castellà i llengües estrangeres. Cal preveure mecanismes de modificació dels PLC per incrementar l'ús del català en les activitats lectives i no lectives dels centres quan no s'assoleixen els objectius de capacitació en català.
- 4/ Revisió de la figura dels coordinadors LIC dels centres i dels equips ELIC i garantia que disposen de la formació, recursos i temps real per dur a terme les seves funcions.

- 5/ Augment dels recursos humans i materials i millora de la formació específica dels docents de les aules d'acollida, en funció de les necessitats dels centres educatius i no de condicions externes.
- 6/ Creació, dins de l'organigrama del Departament d'Educació (si s'escau, vinculat amb el Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu) d'un Observatori de Seguiment i Avaluació de les Polítiques Lingüístiques Educatives, amb capacitat per desenvolupar auditories sobre els usos lingüístics i els resultats de capacitat lingüística als centres educatius i de proposar, si s'escau, modificacions dels seus PLC.
- 7/ Creació, dins de l'organigrama del Departament d'Educació, d'una Subdirecció de Llengua Catalana o, si més no, d'un Servei específic dins de l'actual Subdirecció General de Plurilingüisme que doni suport a les actuacions previstes.

L'actualització de les mesures de suport a l'ús de la llengua catalana en l'àmbit educatiu requereix uns equips docents formats i conscienciats. Per això, **cal situar el català, en tant que pilar cohesionador del model educatiu, en una posició central en els processos de formació i avaluació del professorat**, tant del de llengua catalana com de la resta de matèries, i complementàriament, promoure la formació i sensibilització lingüística del personal no docent dels centres educatius. Aquesta proposta es podria concretar en:

- 8/ Revisió de la formació lingüística i sociolingüística que es proporciona en els Graus de Mestre d'Educació Infantil i d'Educació Primària, en el Màster de Formació del Professorat de Secundària Obligatòria i Batxillerat, Formació Professional i Ensenyament d'Idiomes, i en el Curs de Professorat Novell, per tal de remarcar la vehicularitat de la llengua catalana i promoure la sensibilització lingüística dels docents. Aquesta actuació hauria de comptar amb el concert del Departament d'Educació, el Departament de Recerca i Universitats i les universitats catalanes.
- 9/ Disseny d'activitats de formació específiques per al personal docent en metodologies i recursos per mantenir l'ús del català en les dinàmiques d'aula participatives i en el treball cooperatiu entre iguals, un dels punts febles de l'ús del català en entorns educatius en l'actualitat.
- 10/ Oferta d'activitats de sensibilització lingüística a tots els professionals (docents i no docents) que intervenen en els centres educatius a través, entre altres, de tallers pràctics per evitar la convergència al castellà sempre que no sigui estrictament necessari.
- 11/ Aplicació efectiva de l'obligatorietat d'acreditar el nivell C2 de català per als docents d'infantil, primària, secundària, batxillerat i formació professional, i obligatorietat d'acreditar el nivell C1 de català per a la resta de personal dels centres educatius (monitoratge de menjadors, d'activitats extraescolars, etc.). Cal, en qualsevol cas, garantir que personal docent i no docent té accés gratuït a aquesta formació i acreditació lingüística a través de la formació permanent del Departament d'Educació, per evitar repercutir els costos d'aquesta mesura en les persones afectades a títol individual.
- 12/ Avaluació de la competència i els usos lingüístics del professorat per part de la inspecció educativa en l'avaluació inicial del professorat novell, en el curs d'iniciació a la tasca docent dels interins, i en l'avaluació dels funcionaris en pràctiques i del conjunt del professorat.

Malgrat que els resultats de l'escola catalana en termes de capacitat lingüística en català i castellà són globalment positius, és obvi que **la situació de minorització del català en molts contextos fa recomanable dissenyar mesures per millorar la competència en català de l'alumnat i universalitzar realment l'accés a la llengua**. En especial, caldria reforçar el treball de les habilitats orals, que són les que faciliten el pas del coneixement a l'ús interpersonal de la llengua en contextos favorables. D'altra banda, com que la pràctica de la llengua és una condició *sine qua non* per desenvolupar aquestes habilitats, **cal promoure l'ús actiu de la llengua en activitats lectives i no lectives** en els centres educatius, amb finalitats d'aprenentatge. Algunes actuacions que es podrien contemplar en aquesta direcció són les següents:

- 13 / Reforç del paper de l'oralitat en l'ensenyament de la llengua catalana i introducció, com a mesura d'estímul, de l'obligatorietat d'avaluació de la competència oral en les proves de competències bàsiques de primària i secundària.
- 14 / Creació d'un banc de recursos per treballar l'oralitat a l'aula, prenent com a punt de partida precedents valuosos com aquest repositori elaborat per la UPF.
- 15 / Promoció d'activitats que facilitin la col·loquialització del català, a través de tallers de rap, de glosa, de teatre, etc. que permeten treballar els registres orals més informals mitjançant activitats dinàmiques i atractives i contribueixen, així, a trencar la vinculació excessiva del català amb usos formals i institucionals.

Aquestes activitats han de comptar amb una dotació de recursos específics i es poden desenvolupar dins del temps lectiu o no lectiu i amb participació (o no) d'altres professionals i entitats, segons convingui a cada centre.

- 16 / Enfortiment de les relacions dels centres educatius amb institucions culturals com teatres, auditoris, cinemes, museus, etc. a través, si s'escau, dels Plans Educatius d'Entorn o Educació 360, per participar en creacions artístiques i audiovisuals en català que vagin més enllà dels centres i que, alhora, els permetin establir relacions amb l'entorn proper.
- 17 / Dinamització dels patis i dels altres espais lúdics dels centres educatius amb jocs, llibres, música i activitats en català, que ajudin a reforçar l'ús espontani de la llengua.

Per ser exitosa, la promoció de l'ús del català ha d'anar més enllà de l'acció de les institucions educatives. **Promoure l'ús del català en l'àmbit de l'educació no formal ajuda a crear hàbits d'ús interpersonal de la llengua, a qüestionar estereotips i prejudicis, i a fer viable l'adopció d'una identitat catalanoparlant** (no exclou i compatible amb altres identificacions) per a sectors cada vegada més amplis de la població. En aquest sentit, es podria promoure:

- 18 / Un pacte nacional per l'ús del català en l'educació no formal i en el lleure, a partir de la col·laboració entre la Generalitat de Catalunya i les entitats rellevants del sector de l'educació no formal i en el lleure, i de la societat civil en general.
- 19 / Requeriment que totes les activitats extraescolars (esportives, d'arts plàstiques, escèniques, musicals, etc.) impulsades pels ajuntaments i altres administracions públiques, així com els tallers de suport i acompanyament educatiu derivats dels Plans Educatius d'Entorn, siguin vehiculades en català.
- 20 / Exigència de coneixement del català i promoció del seu ús entre directors/-es i monitors/-es de lleure que treballin en activitats extraescolars, casals i colònies promogudes per institucions i entitats públiques.
- 21 / Desenvolupament d'accions de formació en coneixement, ús i atenció educativa en català en els cursos de preparació i acreditació de monitoratge.
- 22 / Creació d'un banc de recursos i càpsules formatives sobre estratègies de foment del català adreçat a les entitats de lleure educatiu.

Sovint, la inèrcia pot portar a fer servir el castellà en activitats que es podrien desenvolupar perfectament en català. **La comunitat educativa ha de disposar, per això, d'eines i recursos que facilitin l'ús i augmentin l'exposició al català de l'alumnat.** Aquestes mesures s'haurien de reforçar, especialment, en els entorns en què la presència social del català és més feble. Entre altres, es podria tractar de:

- 23 / Promoció d'una campanya perquè el programari dels ordinadors de tots els centres sigui en català, ja que n'hi ha molts que encara són en castellà.
- 24 / Creació d'una pàgina web o de llistes de reproducció a les plataformes digitals que ofereixin música en català de tots els estils, adequada a cada època de l'any, per fer servir en els espais i esdeveniments dels centres educatius.
- 25 / Foment dels jocs populars en català als patis a través de dinamitzacions externes, caps de jocs en préstec, llibres o vídeos explicatius, etc.
- 26 / Publicació de reculls de dinàmiques per fomentar l'ús del català en el temps de migdia, i oferir-los a les empreses que gestionen aquests serveis.
- 27 / Oferta d'elements motivacionals que ajudin a educar en català: rellotges amb els quarts, dites i frases fetes per penjar a les aules, cartells amb expressions genuïnes, vocabularis en imatges, recuperació de paraules que es van perdre, però que en molts indrets encara són ben vives, visibilització de la riquesa dels diversos àmbits lingüístics, etc.

Per ser exitosa, inclusiva i socialment justa, la defensa del català a l'escola no es pot plantejar des de paradigmes monolingüitzadors obsolets, sinó que ha de partir de la realitat multilingüe i multicultural de la societat catalana. Cal, per això, **continuar treballant per un marc intercultural i plurilingüe que situï el català com a eix vertebrador**, que reconegui i promogui el contacte de tot l'alumnat amb les llengües d'origen dels seus companys/-es, i que reconegui el valor intrínsec de la diversitat lingüística, de la mateixa manera que es valoren altres formes de diversitat (d'origen, de gènere, d'opció sexual, etc.). Algunes iniciatives en aquesta direcció podrien incloure:

- 28 / Incorporació en els currículums de manera sistemàtica de la reflexió sobre la diversitat lingüística i sobre els processos d'aprenentatge i ús lingüístic en contextos multilingües, des d'una perspectiva crítica (per exemple, a partir d'autobiografies lingüístiques, classes inverses fetes per l'alumnat sobre la seva llengua d'origen i altres mètodes).
- 29 / Activitats de (re)coneixement de la diversitat lingüística dels centres en activitats complementàries i fora de l'horari lectiu, potenciant el paper i la participació de les famílies i la comunitat educativa en el seu conjunt (en ocasions com el Dia Internacional de la Llengua Materna, entre altres).
- 30 / Promoció d'accions de formació i de sensibilització sobre el valor de la diversitat i sobre l'ús del català en el sistema educatiu adreçades a les AFA.
- 31 / Oferta d'una línia d'ajudes als centres educatius que organitzin classes de català per a les famílies, i facilitació d'un servei de traducció i interpretació per a les famílies novingudes en les comunicacions presencials i no presencials amb els centres.

És un principi general que, per poder ser eficaces, les polítiques públiques i les iniciatives de la societat civil han de partir d'un diagnòstic acurat de la situació de partida. Una de les dificultats a què fa front la promoció del català en l'àmbit educatiu i del lleure és que no es disposa de dades suficients sobre aquesta realitat. Cal, doncs, **millorar la disponibilitat de dades sobre la realitat lingüística del sistema educatiu i de l'educació no formal**, a partir d'actuacions com:

- 32 / Desenvolupament d'un sistema d'indicadors de seguiment de la realitat lingüística dels centres educatius.
- 33 / Creació d'un Observatori de Seguiment i Avaluació de les Polítiques Lingüístiques Educatives que, entre les seves atribucions, desenvolupi auditories lingüístiques als centres per tal de fer aflorar punts forts i febles i poder aconsellar elements de millora dels seus PLC.
- 34 / Disseny i implementació d'una enquesta sobre la realitat del català en l'àmbit de l'educació no formal, amb assessorament d'experts i finançament públic.

Finalment, i amb l'objectiu de reforçar la inclusió, l'equitat i la cohesió social des de l'àmbit educatiu:

35 / Promoure polítiques actives contra la segregació escolar per tal de pal·liar la concentració d'alumnat d'origen immigrant en certs centres escolars i el reforçament d'entorns de socialització no catalanoparlant. El «Pacte contra la segregació escolar» impulsat pel Síndic de Greuges amb la implicació del Departament d'Educació i altres agents i el Decret 11/2021 d'admissions proporcionen un bon marc per treballar en aquesta direcció.